

gevangengezet (zulks op grond van de Japanse verdenking dat in zijn kamp radioberichten circuleerden en dat contact was gelegd met het kamp der Ambonnezen en Menadonezen)¹ en Poulus, inmiddels naar Bandoeng teruggevoerd, werd weer kampoudste. De wijze waarop de Japanners met zijn kamp omsprongen, karakteriseerde deze na de oorlog in zijn rapport als 'Japs', 'd.w.z. onberekenbaar, hardhandig, vernederend en slaafs, met momenten van betrekkelijke vrijheid, afgewisseld door periodes van ware terreur'² – feitelijk Japans commandant was een sergeant voor wie, aldus Poulus, 'het afranselen van hoofdofficieren ... een bijzondere delicatessé was.'³ Al deze moeilijkheden ten spijt konden Poulus en zijn helpers hun kamp redelijk goed organiseren. De te krappe rantsoenen werden aangevuld met bijvoeding die gefinancierd werd uit een Voedingsfonds – voor dat fonds, gedeeltelijk gevormd uit bijdragen van officieren en minderen, kon Poulus (zoals het Gemeentelijk Europees Steuncomité in Batavia had gedaan) clandestien aanzienlijke bedragen lenen van organisaties en particulieren, naar wij aannemen: vooral van Chinezen. Ook kreeg het fonds inkomsten uit de winsten van diverse bedrijven en van toko's, restaurantjes en bars die binnen het kamp waren opgericht. Er kon veel aan sport worden gedaan en er werden toneel-, cabaret- en muziekuitvoeringen gegeven, veelal in samenwerking met de Britse krijgsgevangenen. De medische verzorging was, 'de omstandigheden in aanmerking genomen, bepaald goed te noemen.'⁴

Midden december '43 werd ontdekt dat Poulus clandestien leningen was aangegaan. Hij werd mishandeld en het gehele Voedingsfonds werd door de Japanse sergeant in beslag genomen en moest onmiddellijk besteed worden (zodat 'in enkele dagen tijds een enorme hoeveelheid levensmiddelen, rokerij, vruchten en alle mogelijke prullaria het kamp binnenkwam'⁵). Vervolgens werden Poulus en enige andere officieren naar Tjimahi gevoerd waar zij, na afgeranseld te zijn, werden opgesloten, en werden alle krijgsgevangenen uit Bandoeng, behalve de Britten en de Amerikanen, naar Batavia getransporteerd waar zij in het kamp van het Xde bataljon werden opgesloten. Het Knil-kampgedeelte werd enige tijd later als burger-interneringskamp opnieuw in gebruik genomen.

Het kamp in Tjimahi, waar majoor Hoedt kampoudste was, trof begin '43 de er uit Tjilatjap aankomende krijgsgevangenen als, zo schreef later Rob Nieuwenhuys,

¹ De Waal en enkele andere officieren moesten in september '43 Java verlaten op weg naar Formosa, waar zij aan de *Special Party* werden toegevoegd. ² H. Poulus: 'Ver-slag', p. 15. ³ A.v., p. 16. ⁴ A.v. ⁵ A.v.